

Om "Å ta vare på opplevelsene" i arbeidet med å gjøre barn og unge fortrolig med og glad i natur - inspirert av Per Bjørn Foros og Bent Leich Madsen

KARL-AUGUST HASLESTAD, høgskolelektor i pedagogisk teori og praksis (Cand. polit. med hovedfag i pedagogikk, UiO 2000) ved Høgskolen i Hedmark, Avdeling for lærerutdanning, Hamar

Verdens elendighet representert ved alskens miljøproblemer i form av forurensning, nedbygging av natur, skogdød, hogging av regnskog, ozonhull, drivhuseffekt med mye mer ekstremt vær, flomkatastrofer, is ved polene som smelter og øysamfunn som står i fare for å bli utradert av havet som stiger ... er det noe å bry seg sjøl med?

Hvor mye skal vi bry oss med verdens elendighet representert ved nettopp slike miljøproblemer?

Hva vil det egentlig si å bry seg?

Hjelper det å bry seg?

Dette er tankevekkende spørsmål Per Bjørn Foros stiller i en artikkel for noen år siden i tidsskriftet Bedre Skole - i et altfor lite påaktet arbeid med å finne ut av hvordan en kan skape et ekte engasjement f.eks. hos barn og unge overfor kloden vår, Tellus – generelt – og for natur og miljø spesielt.

Som foreldre og oppdragere føler vi dette på kroppen, for det handler om framtida til våre unge. Kan vi ta alvoret innover oss uten å ta håpet fra dem? Eller er det først og fremst bekymringer vi da overfører til de neste generasjonene?

Vi skal passe oss for å svartmale. Men vi skal heller ikke skjule sannheten. Bekymringene er der allerede hos mange unge, ja hos mange barn med. Ofte er det de unge som forstår eller intuitivt skjønner at noe er virkelig selv om det også oppleves uvirkelig – og så sier ifra - mens oppdragergenerasjonen kan være ganske så passiv.

På tvers av alder er det kanskje et flertall som ikke bryr seg i det hele tatt ... Så kan en spekulere på hvorfor det er slik ... Er det ikke fristende da å gripe til forklaringen om at det er all opplysningen om verdens tilstand som skaper bekymringene? De som mangler kunnskap, bryr seg ikke. Mens kunnskap avler tyngende ansvar.

Foros hevder imidlertid at det bare til en viss grad er "de grunnleggende verdiene vi bærer i oss som forklarer hvordan vi opplever byrdene. Vi tolker og bruker kunnskap på bakgrunn av livssyn og politiske oppfatninger. Men heller ikke det er hele sannheten." Vi må nok "trenge enda lengre ned, til de innerste av følelser, kropp og gener. Vi er rett og slett forskjellige fra starten, og forskjellene sementeres gjennom oppdragelse og erfaring ..." Og Foros spør seg sjøl:

Hvor mye er det min egen hang til bekymringer som gjør at jeg bekymrer meg? Og hvor mye gir verdens elendighet grunn til bekymring? Når jeg har vondt for å svelge det som skjer omkring meg i dagens samfunn, er det fordi jeg sjøl trenger trygghet og stabilitet, eller er det fordi forandringene faktisk er destruktive?

Vi som rister på hodet til de fleste slike spørsmål, er kanskje fanget av våre egne behov, mens de som skaper den nye verden, er progressive og sunne?

Det er ikke moderne nå å ha for mange bekymringer. Før sprang plagene våre ut av nød eller oppstod under tunge forpliktelse. I dag ser vi det motsatte: Mentale symptom som skriver seg fra vellevnet – og frihetsdyrkelse. Disse plagene er det ikke så enkelt å sette navn på, og dermed er det også vanskelig å skape rasjonalitet i livsoppfatning: Å se mål og mening med tilværelsen.

Nå gjelder nok dette først og fremst for vår del av verden, påpeker Foros. Andre steder er det mer enn nok av ”gamle” bekymringer – som å skaffe seg det aller nødvendige: vann, mat, brensel og tak over hodet – å overleve fysisk! Men det hører med til vårt problem, i den delen av verden vi tilhører, at vi ikke ser bekymringene! Men – de vil en dag innhekte oss. Er vi da tilstrekkelig forberedt på de utfordringene? For – foreløpig er det først og fremst vårt eget personlige velbefinnende, den nasjonale konkurranseevnen – og den økende arbeidsledigheten som opptar oss ...

Dermed er vi ved Per Bjørn Foros sitt svært viktige poeng: Mange samfunn rundt omkring på kloden har det i dag slik at vi har all grunn til å rystes. Likevel tar vi ikke bekymringene inn over oss; at store deler av verden lider nød, at vi holder på å ødelegge kloden vår – og at disse to sidene ved utviklingen henger nøye sammen! Og mens dette skjer, er vår del av verden mest opptatt av profitt, markedsøkonomi og teknologisk utvikling! Samtidig er det nettopp i profitt-tenkningen, markeds-økonomien og teknologien mange ser botemidler for krisen. Hele samfunn i store deler av verden tjener disse kreftene – og det ropes også mot skoleverket om å bidra! Festen må jo bare fortsette for at de andre skal få det like bra som oss ...! Nettopp derfor, påpeker Foros, er disse spørsmålene like betimelige: Er vi i ferd med å begå en kollektiv unnlattelsessynd ved at vi ikke bryr oss nok i verdens skjebnetime? Holder det å overlate ansvaret til personer med legning for bekymringer – eller skal vi satse på at ungdommen ordner opp etter oss?

Det er ut fra disse perspektivene og spørsmålene **jeg** vil at vi skal se på uteliv, uteskole, friluftsliv, naturliv som en slags ”mulighetenes pedagogikk”; ved bl.a. å legge enda større vekt på det ”å ta vare på opplevelsene”: Ved først og fremst å så kimer til forandring, ved å prøve forandringene sjøl – uten å skjele for mye til det faktum at vi ved å prøve nye ting også kan komme til å feile!

Per Bjørn Foros sier det slik: ”Barn legger merke til dem som prøver, om det nå er [jevna] læreren, mor og far eller politikeren det handler om, de som gjør så godt de kan og lar seg merke med den atferdsbyrden vi snakker om.” ... ”I det store og hele skal vi juble over [denne] handlingsiveren. Håpløsheten er mye verre.”

Jeg tror jo også at svært mange barn og unge gjerne vil ”krige” og slåss for jordas framtid. Hør bare disse linjene ”sakset” fra tolvåringen Hanna Vårdals dikt ”Jordens fremtid”, gjengitt av Simon Flem Devold på hans faste lørdagsside i Aftenposten:

Når vi er voksne, er det
kanskje for sent. Jorden
er kanskje ødelagt.
Barn er jordens frem-
tid.
Barn som slåss og kri-
ger, ikke med våpen,
men med ord.

Men mye tyder altså på at vi ikke vil oppnå engasjement og handling hos mange nok ved å operere med elendighetsbeskrivelser og dommedagsprofetier. Hvorfor ikke da ta tak i det jeg altså kaller ”mulighetenes pedagogikk” forstått som uteliv, uteskole, friluftsliv, naturliv – **inne** i fri natur – og samtidig satse tungt på det ”å ta vare på opplevelsene”, slik at nettopp **de**

gode opplevelsene i natur og knyttet til natur virkelig kan gi styrke til å stå på for Moder Natur?

Viktige spørsmål i en slik sammenheng blir da:

- Hva er en opplevelse? Når opptrer den, og hva skal til for å si at vi har hatt en ”god” opplevelse?
- Hvordan lærer barn og unge seg naturen?

Dansken Bent Leich Madsen synes jeg besvarer disse spørsmålene på en fruktbar måte gjennom sin beskrivelse av barn erkjennelsesutvikling:

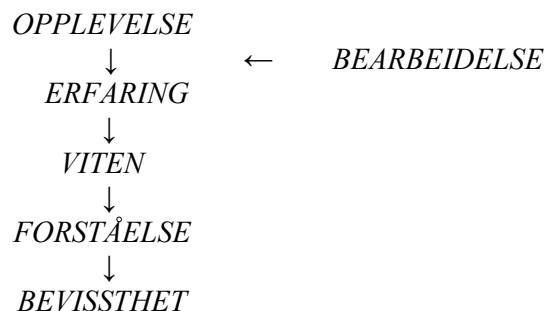
Alle ønsker barn som blir vitende, forstående og bevisste. Det blir de ikke av å få servert vår viten, vår forståelse og vår bevissthet. Den skal de selv erobre ..., gjennom opplevelser [og erfaringer] som er bearbeidet så mye at de har funnet sin plass i det indre nettverk av tanker og ideer som utgjør vårt verdensbilde ...

Dersom barn virkelig har vært aktive, virkelig brukt sine sanser og vært skikkelig oppmerksomme, har de fått det Madsen kaller **en opplevelse**. I denne betydningen er opplevelsen lik ”de spor barnas og de unges aktiviteter og sansning har risset i deres hjerner”, legger Madsen til. Og han påpeker:

Om disse sporene er varige eller flyktige, bestemmes av i hvor stor grad barna [og de unge] får lov til å bearbeide opplevelsen. [Og] En opplevelse som blir bearbeidet, blir til en erfaring.

Det er nettopp erfaringer som er basis for viten. Og med ”viten” mener Madsen den form for viten som vi forstår å bruke, og som er en del av oss sjøl. ”Levd kunnskap er enda bedre enn lært kunnskap”, er en annen måte å uttrykke dette på jeg sjøl ofte bruker. Madsen sier også at ”altfor mye viten som serveres, går rett gjennom dem. Som regel er det fordi vi ikke tar hensyn til barnas egne erfaringer. Det er ingen indre knagger å henge det nye opp på.”

Madsens utviklingsrekke blir altså slik:

Forståelse og bevissthet har sitt utspring i aktivitet og sansning. Jo mere barn og unge har vært aktive og sansende, jo mere de har vært oppmerksomme, jo mere har de opplevd; og desto bedre sitter det de lærte – desto mer forstår de og blir bevisste i forhold til denne viten. Med denne teoretiske innfallsvinkelen blir Madsens svar på hvordan barn lærer seg naturen:

At de er aktivt sansende med noe konkret tilstedeværende. ... Det er barns egen aktivitet og sansning som er utgangspunkt i barnets utvikling, og især når det gjelder å lære noe nytt. ... Et barn er mest oppmerksomt og oppslukt når det er aktivt handlende med noe konkret materiale. ... Man skal [derfor] ta utgangspunkt i noe konkret tilstedeværende. ... Hvis det konkrete materialet ikke er tilstede når det er gjenstand for oppmerksomhet eller snakk, forekommer det åpenbart for abstrakt for barna, også når barna kjenner materialet godt fra før.

Når vi vil "mulighetene pedagogikk" gjennom uteliv, uteskole, friluftsliv, naturliv ... må vi altså ta hensyn til hvordan barn lærer seg naturen. Uten å være tilstede med hele seg inne i naturen, og samtidig få utøve et så enkelt liv i naturen at det de har med seg fra "det moderne dagliglivet" ikke stenger for opplevelsene – og så få bearbeide dette, få ta vare på opplevelsene – vil ikke barn og unge få et ekte og dypt engasjement for Moder Jord, få kraft og styrke til virkelig å gjøre noe med miljøproblemene!